

رابطه شبکه‌های اجتماعی مجازی با ارتکاب جرائم خشن

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۸/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۴/۱۸

از صفحه ۶۵ تا ۹۰

ابراهیم داودی‌دهاقانی^۱، مهدی شمسانی^۲، محمد بارانی^۳

چکیده

شبکه‌های اجتماعی مجازی، ظرفیت آسیب‌های اجتماعی و ارتکاب جرائم به جهت تأثیر بر افکار و افعال در دنیای واقعی را دارند. در میان جرائم، جرائم خشن، از آن دسته جرائمی است که حساسیت خاصی را در جامعه برمی‌انگیزند. پژوهش حاضر با هدف تعیین ارتباط بین ابعاد شبکه‌های اجتماعی مجازی با ارتکاب جرائم خشن نگارش شده است. این پژوهش، از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش، کارشناسان و صاحب‌نظران پلیس آگاهی و پلیس فتای تهران بزرگ هستند که براساس جدول کرجسی مورگان، تعداد ۲۰۱ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. جمع‌آوری اطلاعات، با پرسش‌نامه محقق ساخته انجام شد که روایی محتوا و روایی ساختار آن تأیید شد. پایایی پرسش‌نامه نیز با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۸۹ به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف، آزمون رتبه‌های علامت‌دار ویلکاکسون (با توجه به نرمال نبودن داده‌ها) و آزمون فریدمن استفاده شد. براساس یافته‌های پژوهش، کلیه فرضیه‌های پژوهش اثبات شدند و به ترتیب به اشتراک‌گذاری اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی، روابط درون شبکه‌ای کاربران شبکه‌های اجتماعی، توان انتشار اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی، هم‌نوابی درون گروهی کاربران شبکه‌های اجتماعی و تغییر نگرش کاربران شبکه‌های اجتماعی، در اولویت اثرگذاری در ارتکاب جرائم خشن قرار دارند. نتایج پژوهش نشان داد بین شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد؛ بنابراین شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توانند از طریق به اشتراک‌گذاری اطلاعات، روابط درون شبکه‌ای کاربران، توان انتشار اطلاعات، هم‌نوابی درون گروهی و تغییر نگرش کاربران بر ارتکاب جرائم خشن اثرگذار باشند.

کلید واژه‌ها: اشتراک اطلاعات، تغییر نگرش، جرائم خشن، شبکه‌های اجتماعی مجازی، هم‌نوابی درون گروهی.

استناد: داودی‌دهاقانی، ابراهیم؛ شمسانی، مهدی و بارانی، محمد (بهار ۱۳۹۷). رابطه شبکه‌های اجتماعی مجازی با ارتکاب جرائم خشن، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، ۱۳(۴۹)، صص ۶۵-۹۰.

۱. استادیار دانشگاه علوم انتظامی امین، davoodi57@chmail.ir

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین، shamsaei.work@gmail.com

۳. عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین، نویسنده مسئول، baraniran8@gmail.com

مقدمه

شبکه‌های اجتماعی مجازی، وبگاه یا مجموعه وبگاه‌هایی است که در آن کاربران می‌توانند علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خودشان را با دیگران به‌طور متقابل به اشتراک بگذارند. طی سال‌های اخیر، شبکه‌هایی مانند «مای اسپیس، فیس‌بوک، اورکات، فلیکر، یوتیوب^۱ و غیره به سرعت رشد کرده‌اند. شبکه‌های اجتماعی بخشی از رسانه‌های اجتماعی هستند که محدوده وسیعی از سرویس‌ها و شیوه‌های انتشار سریع اطلاعات را دربر می‌گیرند. سرویس‌های این شبکه‌ها معمولاً در فضاهای اجتماعی مبتنی بر اینترنت و موبایل مطرح هستند که به‌منظور تسهیل ارتباطات، همکاری‌ها و به اشتراک‌گذاری اطلاعات به کار می‌روند.

فضای مجازی، دنیای وسیع و پیچیده‌ای است که گروه‌ها و افراد مختلف با گرایش‌ها، باورها و اعتقادات گوناگون در آن زندگی می‌کنند. از خصوصیات بارز این فضای بی‌مکانی و بی‌زمانی است. از بین رفتن فاصله مکانی و افزایش بی‌سابقه توان انسان‌ها برای مبادله و مراد به یکدیگر، فرآیند هویت‌یابی جمعی افراد را دگرگون ساخته است (منتظر قائم، ۱۳۸۴، ص ۲۳۱). طی سال‌های گذشته، گروه‌های مختلف پس از انجام جنایت، فیلم جنایت‌هایشان را در کوتاه‌ترین زمان ممکن به روش‌های متعدد و سیستم‌های ارتباطی پیشرفته به‌منظور آگاهی جوامع بشری در سراسر جهان توزیع و تکثیر می‌کنند. کمتر کسی پیدا می‌شود که این کلیپ‌های وحشتناک را ندیده باشد و رسانه‌ها نیز بدون توجه به عواقب انتشار این جنایت‌ها، صحنه‌های آن را منتشر می‌کنند. امکاناتی که شبکه‌های اجتماعی مجازی مختلف در اختیار کاربران خود قرار می‌دهد، این فرصت را به این گروه‌ها می‌دهد تا با حضوری گسترده در این شبکه‌ها، از امکانات آن‌ها برای انتقال پیام‌هایشان بیش‌ترین بهره را ببرند؛ بنابراین می‌توان گفت که شبکه‌های اجتماعی با وجود اینکه فرصت‌های بسیاری در اختیار بشر قرار داده‌اند و فاصله زمان و مکان را در روابط اجتماعی انسان حذف کرده‌اند، اما تهدیدهایی نیز به همراه دارند که می‌توانند امنیت انسانی را در هر گوشه از دنیا به خطر اندازند.

هر شبکه اجتماعی، فرهنگ ارتباطی خاص خود را دارد و هویت مطلوب خود را ترویج می‌کند. شبکه‌های اجتماعی مجازی، در عصر حاضر نقش عمده و مهمی را در عرصه

1. My Space, Face Book, Orkut, Flicker, Youtube

تغییر و تحولات فرهنگی اجتماعی بر عهده دارند و منشأ بسیاری از آسیب‌های اجتماعی معاصر شده‌اند. شبکه‌های اجتماعی مجازی از یک‌سو فرهنگ توده را نشر می‌دهند و از سوی دیگر، منبع تغذیه نخبگان جامعه با هدف نوآوری و ابداع هستند. برخی از نظریه‌پردازان ارتباطات، معتقدند جهان در دست کسی است که رسانه‌ها را در اختیار دارد. در جهان معاصر که موسوم به «عصر اطلاعات و ارتباطات» است و رسانه‌ها، همه چیز را در تسخیر خود درآورده‌اند، کارکرد و اهمیت رسانه‌ها بر کسی پوشیده نیست. یکی از کارکردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی، هدایت افکار عمومی به سمت اهداف تعریف شده است و به عبارت دیگر، مدیریت افکار عمومی است. از این‌رو، شناخت رابطه شبکه‌های اجتماعی مجازی با ارتکاب جرائم، امری لازم و ضروری است. به دلیل گستردگی حوزه تسلط شبکه‌های اجتماعی مجازی در جوامع امروزی و نیز برخورداری این پدیده از ویژگی سیال بودن و حرکت پیامدارانه، لازم است که همگام با رشد و تکامل فناوریانه و محتوایی شبکه‌های اجتماعی مجازی، در ابعاد مختلف، تأثیرهای آن‌ها به‌ویژه در عرصه‌های اجتماعی بیشتر مورد مطالعه قرار گیرد.

نگرش‌های متفاوت از سوی مخاطبان، سیاست‌گذاران و دولتمردان به مقوله شبکه‌های اجتماعی و سعی در مسدود و محدود کردن آن‌ها در برخی از جوامع از یک سو و همچنین، بروز و شکل‌گیری تحولات اجتماعی با چاشنی شبکه‌های اجتماعی از سوی دیگر، این دغدغه را ایجاد می‌کند که شبکه‌های اجتماعی چه رابطه‌ای با ایجاد نامنی و به‌ویژه ارتکاب جرائم خشن دارند؟

در عصر حاضر، فناوری اطلاعات از جمله اینترنت بر تمامی شئون زندگی فردی و اجتماعی افراد جامعه رسوخ کرده است. صدور حکمی محکم در خصوص تشکیل شورای عالی فضای مجازی از سوی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و به دنبال آن تعیین وظیفه‌ای سنگین، مبنی بر ایجاد «مرکز ملی فضای مجازی کشور» و همچنین تعیین و ابلاغ وظایف اهمیت موضوع رصد و کنترل شبکه‌های اجتماعی مجازی و تسریع در تشکیل و راه‌اندازی مرکز و تأکید بر همکاری کلیه دستگاه‌ها، اهمیت موضوع را دو چندان کرده و ضرورت موضوع را مورد تأکید قرار می‌دهد. ساختار کلی اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، استفاده از اطلاعات به گونه‌ای آزاد است که می‌تواند کارکردهای مثبت و منفی در پی داشته باشد. کارکرد مثبت، اینکه موجب گسترش علوم و انتقال فرهنگ و تسریع در ارتباطات و غیره می‌شوند و کارکرد منفی، اینکه موجب کمتر شدن

روابط اجتماعی و خانوادگی افراد از نظر عاطفی و کاهش ارتباط تعاملی بین افراد جامعه، رواج فرهنگ خشونت و غیره و به دنبال آن، بحران‌ها و تعارض‌های بین جوانان و افراد خانواده می‌شود. ایران دارای بیش از ۴۰ میلیون کاربر اینترنت است و ضریب نفوذ اینترنت در ایران بیش از ۵۳/۲۹ درصد^۱ برآورد شده است. این رقم خود نشان‌دهنده تأثیرات اینترنت بر جامعه ایرانی بوده و دورنمای اتفاقاتی است که در عرصه فرهنگی و اجتماعی رخ می‌دهد. از سوی دیگر، با توجه به فراگیر شدن استفاده از اینترنت در جامعه ایران و عضویت پررنگ ایرانیان در شبکه‌های اجتماعی مجازی، از نظر بهره‌مندی از اینترنت، ایران در بین ۱۸۷ کشور جهان رتبه ۸۷ را دارد. براساس طبقه‌بندی اتحادیه جهانی، مخابرات ایران جزء کشورهای متوسط به شمار می‌رود که ۳۵ درصد استفاده‌کنندگان اینترنت آن را قشر جوان تشکیل می‌دهند و میانگین زمان صرف شده برای اینترنت ۵۲ دقیقه در هفته است. پس از فناوری «ای.دی.اس.ال»، اینترنت تلفن همراه بیش‌ترین میزان اتصال به اینترنت را در ایران فراهم می‌کند و بیش از ۱۱ میلیون ایرانی از طریق تلفن همراه به اینترنت وصل می‌شوند و ضریب نفوذ اینترنت تلفن همراه در ایران ۱۴/۷۳ درصد اعلام شده است. جرائم خشن، اگرچه از نظر کمی، درصد کمتری از کل جرائم را به خود اختصاص داده است (زارع و زندی لک، ۱۳۹۰، ص ۹۹)؛ اما به دلیل ایجاد هزینه‌های روحی و روانی، اجتماعی و اقتصادی سنگین و طولانی مدت (لبیسی، ۱۳۸۷، ص ۷) و همچنین به دلیل به خطر انداختن امنیت اجتماعی، بسیار با اهمیت است (صدیق سروستانی، ۱۳۸۷، ص ۱۱۳). رابرت ال ایرس، هزینه‌های جرم و خشونت را شامل کاهش سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های فیزیکی، فرسایش سرمایه انسانی، تخریب سرمایه اجتماعی و بی‌اثر کردن توانایی‌های دولت می‌داند (ال ایرس^۲، ۱۹۹۸، ص ۸) و اینگلاندر، صرف نظر از درد و رنج قربانیان و هزینه‌های روانی برای اعضای خانواده، به هفت مورد از هزینه‌های مالی آن نیز اشاره می‌کند که عبارت‌اند از: هزینه‌های معالجه‌ای برای قربانیان، از دست دادن قابلیت تولید به علت جراحات، هزینه‌های خدمات بهداشت روانی، هزینه‌های پلیس، خدمات اجتماعی و بازجویی‌ها، حمایت مالی از قربانیان و هزینه‌های تعقیب و زندانی کردن متخلفان (اینگلاندر^۳، ۲۰۰۸،

۱. زیست آنلاین؛ به نقل از خبرگزاری مهر به آدرس www.aei.org/publications، بازدید شده در تاریخ ۹۵/۰۸/۱۶.

2. Ayres, Robert L

3. Englander, Elizabeth Kandel

ص ۳). بنابراین، بررسی رابطه ابعاد شبکه‌های اجتماعی مجازی با ارتکاب جرائم ضروری است. بر این اساس، هدف اصلی پژوهش، تعیین ارتباط بین شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن است و اهداف فرعی، تعیین ارتباط بین توان انتشار اطلاعات شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن؛ تعیین ارتباط بین به اشتراک‌گذاری اطلاعات کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن؛ تعیین ارتباط بین روابط درون شبکه‌ای کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن و تعیین ارتباط بین تغییر نگرش کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن است. در خصوص موضوع پژوهش، مطالعات مختلفی انجام شده که به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود. خسروجردی (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «بررسی میزان تأثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی اینترنتی بر نگرش شهروندان تهران» را مورد بررسی قرار داده و براساس تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات و داده‌های به دست آمده از محیط عملیاتی پژوهش نشان داده است که «شبکه‌های اجتماعی اینترنتی» به‌طور معناداری بر سه بعد «اخلاقی- فرهنگی»، «سیاسی» و «اجتماعی» شهروندان تهرانی تأثیرگذار هستند. بدین ترتیب، شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فضاها و مکان‌هایی که افکار و عقاید افراد با هم به اشتراک گذاشته می‌شود، می‌تواند با ایجاد تغییرات معنادار بر سه بعد «اخلاق و فرهنگ»، «سیاسی» و «اجتماعی» یک جامعه، امنیت اخلاقی آن جامعه و بنابراین «امنیت عمومی» جامعه را به‌طور قابل ملاحظه‌ای متأثر از خود کند. بیرانوند (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در نافرمانی مدنی» به این نتیجه رسیده است که شبکه‌های اجتماعی مجازی، یکی از مهم‌ترین ابزارها برای نمود یافتن اثرات جهانی‌شدن است که قابلیت‌های تأثیرگذاری بر افکار عمومی به خصوص در شکل‌گیری جنبش‌های اجتماعی مجازی یا ایجاد همگرایی‌های فردی و گروهی دارد و به جهت سمت و سو دادن به افکار و افعال در دنیای واقعی حائز اهمیت است. اگرچه شبکه‌های اجتماعی مجازی در فرآیند ارتباطات می‌توانند دارای تأثیرات مثبت و منفی باشند، پژوهش حاضر، بر جنبه‌های بحران‌زای این فرآیند تأکید دارد. به همین منظور، نقش این شبکه‌ها بر جریان‌های سیاسی حاکم بر اجتماع و روند تأثیرگذاری بر این جریان‌ها به خصوص در امر نافرمانی مدنی قابل توجه است. قاسمی (۱۳۹۱) در پژوهش خود به بررسی «تأثیرات و پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت اجتماعی جوانان» پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شبکه‌های

اجتماعی مجازی به‌عنوان یک پدیده نوظهور هم دارای آثار مثبت و هم آثار منفی هستند. آثار منفی آن شامل تکه‌پاره شدن سریع جوامع، دگرگونی مفاهیم مکان، زمان، فضا و منابع فرهنگی، به چالش کشیده شدن هویت‌های اصیل و سنتی، رواج هویت‌های سیال و ناپایدار، گمنامی و ناشناس ماندن و سرقت هویت است و آثار مثبت آن شامل افزایش منابع هویتی و آزادی عمل افراد برای کسب منابع موردنیاز، رهایی و آزادی افراد از چنگال عوامل و متولیان فرافردی هویت‌سازی، فراهم آمدن واقعیت به‌گونه‌ای مجازی و غیره از آثار مثبت این پدیده هستند که اگر از آن‌ها استفاده درستی به عمل آید، باعث رشد و پویایی هویت اجتماعی در میان افراد جامعه خواهد شد. کوهی (۱۳۹۰) پژوهش خود را با عنوان «الزامات پدافند غیرعامل در برابر تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی» با هدف کلی، تعیین الزامات پدافند غیرعامل در برابر تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی انجام داده است. جامعه آماری پژوهش یاد شده، نخبگان امنیتی به تعداد ۴۲ نفر است و به علت محدود بودن جامعه آماری، به‌صورت تمام شمار نظرات آن‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. مهم‌ترین نتایج این پژوهش عبارت‌اند از: شبکه‌های اجتماعی مجازی با توان بالقوه خود می‌تواند منشأ تهدید باشند و با استفاده از روش‌هایی مانند داده‌کاوی می‌توان آن‌ها را شناسایی کرد و روش کاهش یا بی‌اثر کردن تهدیدهای آن را به دست آورد و به عنوان یک راه میانبر باید از فناوری‌های نوین مانند داده‌کاوی برای شناسایی تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی که بعضاً هدفمند نیز تشکیل شده‌اند، استفاده کرد. یاسمی‌نژاد، آزادی و آمویی (۱۳۹۰) در پژوهش خود با عنوان «فضای مجازی، امنیت اجتماعی، راهبردها و استراتژی‌ها» به این نتیجه دست یافتند که فضای مجازی می‌تواند امنیت اجتماعی را مورد تهدید قرار دهد؛ زیرا اینترنت با وجود اینکه می‌تواند به عنوان ابزاری قدرتمند در عرصه اطلاع‌رسانی به کار گرفته شود تا آنجا که گاهی از آن به عنوان انفجار اطلاعات هم نام برده می‌شود، ولی این فناوری مدرن با تمام فوایدی که دارد، تهدیدها و خطرهایی نیز برای جامعه و بشر داشته است. به‌طوری که امروزه، بخش عمده‌ای از جرائم مربوط به حوزه رایانه، اینترنت و فضای مجازی است که امنیت اجتماعی را هدف قرار داده‌اند. مارگریتا راسولو^۱ (۲۰۰۶)، در رساله دکتری خود با عنوان «نقش گفتمان مشارکتی در صورت‌بندی اجتماع برخط (آنلاین)» با بیان

1. Rasulo, margherita

تفاوت‌های گفتار و گفتمان در اجتماعات آنلاین و تبیین مفهوم و ویژگی‌های اجتماعات آنلاین به موضوع گفتمان اینترنتی پرداخته است. وی عوامل مؤثر در فرآیند تولید گفتمان برخط (آنلاین) را سه مقوله ساختار زبانی، رفتار اجتماعی و تعامل و مشارکت می‌داند. پتیت^۱ (۲۰۰۴) در پژوهشی که با هدف ارائه الگوی مطالعه جنبش‌های اجتماعی در «شبکه‌های جنبش اجتماعی در گفتمان اینترنت» در سال ۲۰۰۴ میلادی انجام داده است، به اهمیت توجه به نقش اینترنت در بسیج جهانی توده‌های مردم اشاره کرده و دلیل این اهمیت را امکان انتشار گسترده و سریع اطلاعات می‌داند. به همین دلیل، وی پرداختن به کیفیت اتصال جنبش‌های اجتماعی از طریق گفتمان اینترنتی را شایسته اهمیت بر شمرده و اینترنت را یکی از مهم‌ترین بسترهای مطالعه جنبش‌های اجتماعی عصر کنونی می‌داند.

اینترنت و فضای مجازی: ظهور اینترنت، نمونه‌ای از تحولات فناوری ارتباطی و اطلاعاتی است که تغییرات عمیقی را در عرصه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی ایجاد کرده است تا آنجا که حتی منشأ تولید نظریه‌ها و مفاهیم جدید در حوزه‌های مختلف جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، ارتباطات، اقتصاد و به‌طور کلی علوم انسانی شده است. اینترنت با تسهیل برقراری ارتباط میان دوردست‌ترین نقاط جهان، کره خاکی را تبدیل به دهکده‌ای کوچک کرده است؛ دهکده‌ای که ناخودآگاه نام مارشال مک لوهان را در ذهن تداعی می‌کند که سال‌ها پیش از روزی سخن گفته بود که جهان به واسطه پیشرفت‌های فناورانه ارتباطات، به دهکده‌ای کوچک تبدیل خواهد شد و مردم نه در کشورهای دوردست و با فاصله که گویی در یک دهکده زندگی می‌کنند. وقتی صحبت از فضای مجازی به میان می‌آید، مردم اغلب به رایانه‌ای فکر می‌کنند که به اینترنت متصل است؛ در حالی که این فقط بخش بسیار کوچکی از فضای مجازی را تشکیل می‌دهد. از نگاه دیوید بل (۲۰۰۱)، فضای مجازی فقط مجموعه‌ای از سخت‌افزار نیست؛ بلکه مجموعه‌ای از تعاریف نمادین است که شبکه‌ای از عقاید و باورها را در قالب داد و ستد، رد و بدل می‌کنند. فضای مجازی در واقع نامی است که تعداد زیادی از کاربردهای امروز فناوری‌های جدید ارتباطی را دربر می‌گیرد. این نام نخستین بار به‌وسیله ویلیام گیسون در رمان نورومانسر ابداع شد. گیسون، فضای مجازی را مکان تجسم‌های همراه با رضامندی معرفی می‌کند که در

1. Petit, Christine

آن هر دو بعد فیزیکی و ذهنی خود، دچار تحول و دگرگونی می‌شوند. در واقع، جسم فیزیکی در واقعیت مجازی و فضای سایبر، فاقد ارزش است و طراحی خود در دنیای مجازی به تقلیل پیش‌بینی پذیری و اعمال کنترل بر هویت می‌انجامد. در فضای مجازی، متون تایپ شده بر صفحه رایانه، همچون ماسک عمل می‌کنند و این تغییر قیافه متنی، می‌تواند عامل لذت و هیجان و روشی برای کسب تجربه باشد (عباسی قادی، ۱۳۹۰، ص ۵۸).

شبکه‌های اجتماعی مجازی: شبکه، مجموعه‌ای است از اشیاء یا دستگاه‌هایی مانند تلفن، فکس و رایانه که به هم متصل‌اند. گسترش فناوری اطلاعات سبب توسعه ارتباطات شده و این گسترش ارتباطات با ابزارهای نوین اطلاعاتی سبب می‌شود تا در حوزه درون‌متنی فناوری اطلاعات یعنی در حوزه مجازی هم بین کاربران شبکه ایجاد شود و شبکه‌های اجتماعی مجازی به وجود آیند. شبکه‌های اجتماعی مجازی، نقاط اتصال کاربران اینترنتی با یکدیگر است. این شبکه‌ها در قالب وب‌گاه و سایت اینترنتی، محیطی را فراهم می‌کنند که کاربران می‌توانند علاقه‌مندی‌های خود را با استفاده از نمادهای متنی، صوتی و تصویری در آن‌ها بارگذاری کرده و در مورد این محتویات با یکدیگر گفتگو کنند. افراد اغلب برای دستیابی به اطلاعات، منابع و موقعیت‌ها، به روابط شخصی و نزدیکان خود متکی هستند. این روابط، شبکه اجتماعی فرد را تشکیل می‌دهد و آن به نوبه خود، سیستم اجتماعی را به وجود می‌آورد. دانشمندان اجتماعی، از مفهوم شبکه اجتماعی برای اشاره به سیستم پیچیده روابط بین افراد در سیستم اجتماعی استفاده کرده‌اند. شبکه اجتماعی یا منبع تولیدکننده سرمایه اجتماعی، ترکیبی از کنشگران (کنشگران، لزوماً افراد نیستند، بلکه سازمان‌ها و گروه‌ها را نیز در برمی‌گیرند) و روابط بین آن‌هاست. به عبارت دیگر، شبکه اجتماعی، الگویی از روابط است که کنشگران را به هم متصل می‌کند (شارع پور، ۱۳۸۶، ص ۱۷۰).

شبکه‌های اجتماعی مجازی، جامعه‌ای برخط (آنلاین) که کاربران آن، مجاز به اشتراک اطلاعات، تصاویر، فیلم‌ها، نرم‌افزارها و غیره، برقراری ارتباط با دیگران و کشف نشانی ارتباط افراد جدید هستند. آرپانت، نظام‌های تابلوی اعلانات (بی بی اس) و نخستین شبکه‌های اجتماعی هستند که تا دهه ۱۹۸۰ شکل گرفتند. با عمومیت یافتن اینترنت در سال ۱۹۹۰، پایگاه‌های گوناگونی راه‌اندازی شدند، اینترنت وارد عرصه زندگی عمومی مردم شد و پایگاه‌های تجاری، دانشگاهی و آموزشی، در سراسر وب رواج یافت تا اینکه

شبکه‌های اجتماعی امروزی همچون فیس بوک (در سال ۲۰۰۴)، یوتیوب (در سال ۲۰۰۵)، توئیتر (در سال ۲۰۰۶) و بسیاری از شبکه‌های اجتماعی دیگر راه افتادند و امروزه میلیون‌ها نفر از سراسر جهان را در محیط مجازی گرد هم آورده‌اند (سلیمانی، ۱۳۹۰، ص ۲۴). شبکه‌های اجتماعی مجازی، به علت بی‌مکانی حاکم بر اینترنت، بر علایق افراد و گروه‌ها بنیان نهاده شده‌اند. ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی عبارت‌اند از: به اشتراک‌گذاری؛ بسیج‌کنندگی؛ سازمان‌دهی؛ دوستی (دوست‌یابی)؛ اعتماد؛ حلقه‌های مخاطبان؛ استناد و تعمیم؛ چندرسانه‌ای بودن؛ گپ؛ نقد بی‌رحمانه؛ دنبال کردن و دنبال شدن؛ پرستیژ؛ باز انتشار؛ خرد جمعی؛ جهانی بودن؛ سرگرمی؛ ساختار دموکراتیک؛ قدرت سرمایه اجتماعی؛ تحرک اجتماعی و ابتکار و خلاقیت (ضیایی پرور، ۱۳۸۸، ص ۲۵).

کارکردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی: به‌طور کلی می‌توان گفت کارکردهای شبکه‌های اجتماعی، صورتی دو وجهی دارد و می‌توان آن‌ها را در دو دسته کلی عمومی و خاص قرار داد. کارکردهای عمومی، مواردی است که به‌طور عمده در فضاهای ارتباطی انسانی تحت تأثیر رسانه، به معنای کلی آن اتفاق می‌افتد، اما با تأثیر از موجودیت خاص حاکم بر رسانه‌های اجتماعی پدیدآورنده شبکه‌ها، با سایر کارکردهای رسانه‌های ارتباطی متفاوت است. منظور از کارکردهای عمومی، کارکردهایی است که در سایر رسانه‌های ارتباطی نیز وجود دارند و تنها در انحصار این شبکه‌ها نیستند. به عبارت بهتر، وجه تشابه کارکردی شبکه‌های اجتماعی با سایر رسانه‌های ارتباطی است. عمده‌ترین کارکردهای عمومی شبکه‌ها شامل معرفت‌سازی، تولید، ابداع، نشر و نگهداری ایده‌ها، انگاره‌سازی، بحران‌سازی و بحران‌زدایی، بحران‌رسانه‌ای، استفاده ابزاری در خدمت اهداف و غیره است (مک‌کین، ۱۳۸۲، ص ۱۴۴). کارکردهای خاص و ویژه شبکه‌های اجتماعی به آن‌هایی گفته می‌شود که به دلیل ویژگی‌های انحصاری این نوع شبکه‌ها، فقط مختص شبکه‌های اجتماعی بوده و سایر رسانه‌های ارتباطی از آن‌ها بی‌بهره یا کم‌بهره‌اند. این کارکردها شامل همگرایی، خرد جمعی، فرهنگی، کارکرد اجتماعی، کارکرد سیاسی، ابزاری، رسانه‌ای و منبع است (مولانا، ۱۳۸۴، ص ۵۹).

به نظر کاستلز، قدرت سیاسی از دولت - ملت‌ها و نظام‌های دموکراتیک به رسانه‌ها و سایر تولیدهای فرهنگی انتقال یافته است. به اعتقاد کاستلز، در رسانه‌های جدید ارتباطی، امکانات و قابلیت‌های نو و دموکراتیک برای ارتباطات و مشارکت وجود دارد. این

امکانات، توان و ظرفیت بالقوه ایدئولوژی غالب را برای اعمال سلطه محدود می‌سازد. در عوض، افراد قادر خواهند بود تا جهان‌های مجازی خود را بسازند که پایه دموکراتیک شدن تصورات و باورها است. میزان تأثیر شبکه‌های اجتماعی تابعی از توان انتشار اطلاعات در سراسر ساختار اجتماعی است (کاستلز، ۱۳۸۰). هدف جامعه اطلاعاتی این است که به وسیله فناوری اطلاعات، مزیت رقابتی در سطح جهانی به دست آورد. دانیل بل^۱ جامعه اطلاعاتی را به عنوان فرا صنعت‌گرایی معرفی می‌کند و می‌گوید که ما در حال ورود به سیستمی نو هستیم. جامعه‌ای فراصنعتی، در عین حال که چندین جنبه متمایزکننده دارد، در کل به وسیله حضور فزاینده و با اهمیت اطلاعات تشخیص داده می‌شود. وی می‌گوید که اهمیت اطلاعات و آگاهی برای جامعه فراصنعتی، هم از نظر کمی و هم کیفی، تعیین کننده است. از یک سو، ابعاد فراصنعت‌گرایی به کاربرد فزاینده اطلاعات می‌انجامد و از سوی دیگر، بل ادعا می‌کند که در جامعه فرا صنعتی، تغییری کیفی آشکار است. به عبارت دیگر، در جامعه فراصنعتی، تنها فزونی اطلاعات مطرح نیست؛ بلکه نوع متفاوتی از اطلاعات جریان دارد (بل، ۱۹۷۹).

نظریه هویت بازاندیشانه گیدنز تحت مفهومی به نام ساخت‌یابی ایجاد می‌شود. در این مفهوم، گیدنز به تلفیق تعامل‌گرایی و ساختارگرایی دست زده است. از نظر او، کنش‌های روزمره در زندگی افراد، هم تولید و هم بازتولید ساختارهای اجتماعی هستند. امیل دورکیم نیز با نگاهی کارکردی به جامعه و تشبیه آن به اندام (ارگانیسم) موجود زنده، ضمن تأکید بر نظم و انسجام اجتماعی، بر اهمیت ارتباط در فرآیند حفظ و تحول جامعه و نقشی که این ارتباط در تولید و بازتولید اجماع و توافق در مورد مسائل و حفظ تعادل در جامعه ایفا می‌کند، اشاره دارد (مهدی زاده، ۱۳۸۹، ص ۸۶). جورج زیمل^۲ دانشمند آلمانی و پدر روان‌شناسی اجتماعی و محقق در زمینه نفوذ و اثرات گروه بر رفتارهای شخصی است. او نظریه شبکه‌های ارتباطی را ارائه کرد. از دیدگاه زیمل، پرسش اصلی و ضروری برای درک تغییرات رفتاری انسان این است که هر فردی با قدرت ارتباطی خویش به چه کسانی مرتبط می‌شود؟ (آذری، ۱۳۸۴). یورگن هابرماس^۳ نیز در

1. Daniel, Bell

2. Georg Simmel

3. Jurgen Habermas

تبیین کنش‌های اجتماعی، «نظریه کنش ارتباطی^۱» را مطرح می‌کند. هابرماس در کتاب «نظریه کنش ارتباطی» در تبیین کنش ارتباطی می‌نویسد: «در مقابل این‌ها (کنش‌های راهبردی و ابزاری)، من از کنش ارتباطی سخن می‌گویم؛ آنجا که کنش‌های کارگزاران نه از طریق محاسبات خودخواهانه موفقیت، بلکه از طریق عمل حصول تفاهم هماهنگ می‌شود. در کنش ارتباطی مشارکت‌کنندگان در وهله اول به سوی موفقیت‌های فردی خود سمت‌گیری نمی‌کنند، آن‌ها هدف‌های فردی خود را تحت شرایطی دنبال می‌کنند که بتوانند نقشه‌های کنش خود را بر مبنای تعاریف مشترک از وضعیت هماهنگ کنند» (هابرماس، ۱۳۸۴، ص ۲۱۱).

نظریه پرداز معاصر «الیزابت نوئل نیومن^۲»، نظریه «حرکت ماریپیچی - سکوت» را برای رسانه‌های جمعی، در تأثیرگذاری بیش از سایر نظریه‌ها در قدرت قائل است. او معتقد است که رسانه‌های جمعی تأثیر فوق‌العاده‌ای روی افکار عمومی دارند. نوئل نیومن این بحث را مطرح می‌کند که اگر سه مشخصه بارز ارتباط جمعی یعنی انباشت، حضور همه جانبه و همگانی بودن با هم ترکیب شوند، قدرت زیادی را تولید می‌کنند که قادر است در افکار عمومی اثر بگذارد. عامل دیگری که اینجا وارد صحنه می‌شود، حرکت ماریپیچی سکوت است. مردم غالباً درباره یک موضوع داغ و مورد بحث همگانی، علاقه مندند بدانند که نظر دیگران درباره آن واقعه چیست و توزیع اجتماعی این نظریه‌ها چگونه است و درباره آن، چه حدس‌هایی زده می‌شود. ابتدا و قبل از هر چیز مردم علاقه‌مندند که بدانند، نظر آن‌ها در حال تغییر است. اگر احساس کنند که جزء اقلیت هستند، نظر خود را افشا نمی‌کنند و درباره آن سکوت اختیار می‌کنند. هر اندازه مردم بیشتر سکوت کنند و احساس کنند که دیدگاه مشخصی هنوز مطرح نشده است، همچنان به سکوت خود ادامه می‌دهند. از نظر نوئل نیومن، رسانه‌های جمعی در این میان نقش مهمی را بازی می‌کنند؛ زیرا منبعی به شمار می‌روند که مردم برای آگاهی از چگونگی توزیع افکار عمومی به آن‌ها مراجعه می‌کنند. رسانه‌ها این گمان را در مردم تقویت می‌کنند که کدام بخش از افکار عمومی را منتشر کنند، بدون اینکه منزوی شوند. نوئل نیومن معتقد است که تمام مردم برای صحبت کردن درباره واقعه‌ای که درباره‌اش تعبیرات گوناگونی بیان

1. Communication Action theory

2. Elisabeth Noelle Neumann

می‌شود، به مقدار زیادی تحت تأثیر تصور و ذهنیتی قرار دارد که به باور شخص، همان افکار عمومی غالب است. چنانچه شخص تصور کند که تعبیر او با برداشت افکار عمومی در تعارض است، سکوت اختیار خواهد کرد. انگیزه شخص برای سکوت ممکن است نتیجه ترسی باشد که او از منزوی شدن خود دارد (آذری، ۱۳۸۴، صص ۱۶۸-۱۶۹). «جان دیویی»^۱ به همراه «هورتون کولی»^۲، «رابرت ازرا. پارک»^۳ و «جرج هربرت مید»^۴ به عنوان چهار اندیشمند آمریکایی، معتقد بر صنعتی شدن، شهرنشینی و مهاجرت انبوه اروپاییان به ایالات متحده بودند که مشکلات اجتماعی بسیاری را پدید آورد. آن‌ها امیدوار بودند که فناوری‌های نوین ارتباطی روزگار آن‌ها، بتواند به بهبود وضعیت جامعه کمک کند (آذری، ۱۳۸۴، ص ۲۱۰).

جرایم خشن: کلدی (۱۳۸۱) جرم را دسته‌ای از رفتارها و واکنش‌هایی تعریف می‌کند که از حد تحمل گروهی اجتماعی فراتر می‌رود. به عبارت دیگر، جرم مجموعه واکنش‌هایی است که به منافع جامعه لطمه وارد می‌آورد؛ به گونه‌ای که دولت تصمیم می‌گیرد، نقشی مستقیم در تشخیص و برخورد با آن اتخاذ کند. وی عوامل ایجاد جرم را شامل عوامل داخلی از جمله عوامل فردی (جنس، سن، وضعیت فیزیکی و ژنتیکی) و عوامل روانی (حساسیت، ترس، کم‌هوشی، پرخاشگری، حقارت و مشکلات روانی) و عوامل خارجی از جمله عوامل محیطی (اوضاع جغرافیایی، آب و هوا، رطوبت و ارتفاع) و عوامل اجتماعی (فقر، ثروت، خانواده، فرهنگ، بیکاری، رسانه‌ها، مهاجرت، جمعیت و اشتغال) می‌داند. همچنین، وی انواع جرم را به جرم جانی یا خشونت‌زا مثل قتل، جرم مالی مثل سرقت، جرم بدون قربانی مثل ولگردی، جرم دولتی مثل اختلاس و جرم سازمان‌یافته مثل قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه، حمله مسلحانه به بانک‌ها و خرید و فروش رادیواکتیو می‌داند (عاقلی کهنه شهری و امامقلی‌پور، ۱۳۸۱، ص ۲۶).

تعریف مشخصی تحت عنوان جرایم خشن در قانون مجازات اسلامی نداریم و این شاید یکی از ایرادات قانونگذار باشد، ولی آن چیزی که در رویه مطرح است، جرایمی را خشن می‌گویند که به نوعی به عنف بودن و اجبار بودن همراه است و امنیت جامعه را از

1. John Dewey

2. Charles Horton Cooley

3. Robert Ezra Park

4. George Herbert Mead

بین می‌برد. در واقع، می‌توان گفت آن دسته از جرائمی هستند که معمولاً در مقابل سایر جرائم از فراوانی زیادی برخوردار نیستند، اما به لحاظ ماهیتی، ترسناک تلقی می‌شود و توجه رسانه‌ها و افکار عمومی را به خود جلب می‌کند. این جرائم عموماً آثار و تبعات روانی در سطح جامعه به همراه دارد و آثار زیان‌بار آن به شدت در جامعه ماندگار می‌شود. مصادیقی هم که برای این موارد مطرح است شامل مواردی مانند سرقت مسلحانه، قتل، تجاوز به عنف و آدم‌ربایی است (رمضانی، ۱۳۸۹، ص ۲۹). آر بلاستر^۱ می‌گوید: عمل خشونت‌آمیز آن چیزی است که در بردارنده صدمه، آسیب یا خسارت به انسان یا غیرانسان یا یک شیء باشد (باسانت^۲، ۱۹۹۹، ص ۶). گلاسر^۳ (۱۹۹۹) معتقد است خشونت در بردارنده مجموعه عامل جرم و قربانی است، بنابراین ممکن است به عنوان یک پاسخ جسمانی به شخص دیگری تعریف شود. در یک تقسیم‌بندی می‌توان خشونت را به انواع زیر تقسیم‌بندی کرد:

- خشونت جسمانی: شامل صدمه وارد کردن به فرد از طریق ضربه زدن، بریدن، لگدزدن، سیلی زدن و موارد مشابه است. این صدمات می‌تواند در نتیجه استفاده از اشیایی نظیر کمر بند، ترکه چوب و چماق به وجود آید.
- خشونت عاطفی: خشونت عاطفی یا بدرفتاری روانی به عنوان لفظی که در آن یک فرد بزرگسال به خودپنداره شایستگی‌های اجتماعی کودک حمله می‌کند، تعریف شده است که در الفاظی مانند اهانت، تهدید یا تحقیر کردن به کار برده می‌شود.
- خشونت جنسی: عبارت از اینکه بزرگسالان یا بچه‌های بزرگ‌تر، از یک کودک برای ارضای جنسی استفاده کنند که ممکن است همراه با تماس یا بدون تماس باشد. اشکال تماس شامل لمس کردن جنسی یک کودک یا تقاضا کردن از کودک که یک بزرگسال را به طریق جنسی لمس کند. اشکال غیرتماسی نیز شامل در معرض نمایش قراردادن آلات جنسی در مقابل کودک یا عکس‌های مستهجن از کودکان گرفتن و غیره است (علمی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۱۶۴).

در بررسی مبانی نظری خشونت، نظریه یادگیری اجتماعی مطرح می‌شود. براساس این دیدگاه، رفتارهای افراد در اثر همنشینی با افراد جامعه آموخته می‌شود. این دیدگاه

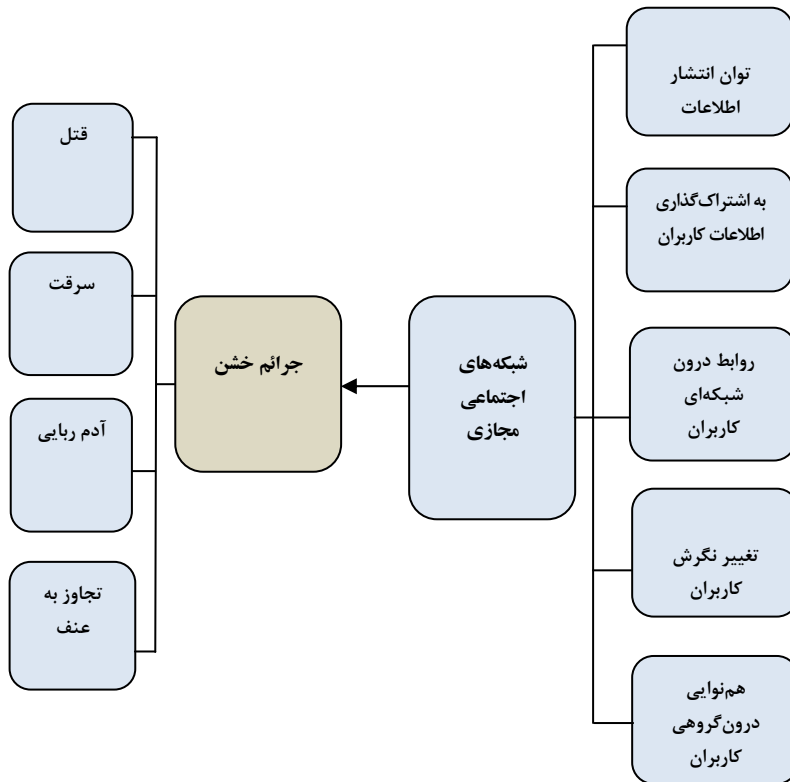
1. Arblaster
2. Bassant
3. Glaser

به نقش خانواده و همسالان در ارتکاب خشونت اشاره دارد. باندورا مدعی است که غالب رفتارهای انسان از طریق مشاهده و در خلال فرآیند الگوسازی فراگرفته می‌شوند. برگس و اکرس نیز یادگیری رفتار کجروانه را عمدتاً از طریق فرآیندهای تقویت و سازوکارهای اساسی آن یعنی تشویق و تنبیه مورد توجه قرار می‌دهند و معتقدند ادامه یا توقف هر نوع رفتاری، بستگی به تشویق یا مجازات دارد؛ یعنی تشویق موجب ادامه رفتارهای انحرافی همچون سایر رفتارهای اجتماعی در اثر آمیزش با دیگران آموخته می‌شود (رئسی، ۱۳۸۲، ص ۱۴۰). هیرشی در نظریه کنترل اجتماعی معتقد است که بزهکاری زمانی اتفاق می‌افتد که قیود فرد نسبت به اجتماع ضعیف شود یا به کلی از بین برود (مشکاتی و مشکاتی، ۱۳۸۱، ص ۱۲).

جدول ۱- چارچوب نظری پژوهش

ردیف	ابعاد	نظریه	نظریه پرداز	مفهوم نظریه
۱	اشتراک‌گذاری اطلاعات	نظریه کنش ارتباطی	یورگن هابرماس (۱۹۸۱)	کنشگران برای رسیدن به یک درک مشترک از طریق استدلال، توافق و همکاری با یکدیگر ارتباط متقابل برقرار می‌کنند.
		همگرایی	مولانا (۱۳۸۴)	کارکردهای خاص و ویژه شبکه‌های اجتماعی شامل همگرایی، خرد جمعی، فرهنگی، کارکرد اجتماعی، کارکرد سیاسی، ابزاری، رسانه‌ای و منبع است.
		اشتراک‌گذاری	ضیایی‌پرور (۱۳۸۸)	ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی عبارت‌اند از: به اشتراک‌گذاری؛ بسج کنندگی و غیره.
۲	رابطه درون شبکه‌ای	تعامل‌گرایی و ساختارگرایی	گیدنز (۱۳۷۸)	کنش‌های روزمره در زندگی افراد، هم تولید و هم بازتولید ساختارهای اجتماعی هستند.
		انگاره‌سازی	مک‌کوئیل (۱۳۸۲)	کارکردهای عمومی شبکه‌ها شامل معرفت‌سازی، تولید، ابداع، نشر و نگهداری ایده‌ها، انگاره‌سازی و غیره.
		شبکه‌های ارتباطی	جرج زیمل (۱۹۱۸)	هر فردی با قدرت ارتباطی خویش به افراد خاصی مرتبط می‌شود.
۳	توان انتشار اطلاعات	نظریه شبکه‌های اجتماعی	کاستلز (۱۳۸۰)	میزان تأثیر شبکه‌های اجتماعی تابعی از توان انتشار اطلاعات در سراسر ساختار اجتماعی است.
		نظریه جامعه اطلاعاتی	دانیل بل (۱۹۷۹)	هدف جامعه اطلاعاتی این است که به وسیله فناوری اطلاعات مزیت رقابتی در سطح جهانی به دست آورد.
۴	همنوایی درون گروهی	نظریه ماریج سکوت	الیزابت نوتل نومان (۲۰۱۰)	بر این اساس، رسانه‌های جمعی حتماً بر افکار عمومی اثرهای قوی دارند. سه ویژگی (ارتباط جمعی، تراکم، همه جا بودن) یعنی همنوایی و همصدایی در ایجاد اثرهای قوی بر افکار عمومی با هم ترکیب می‌شوند.
		پویایی فردی تأثیرپذیری گروهی	کورت لوین پال فلیکس (۱۹۷۶)	افراد تحت تأثیر گروهی قرار می‌گیرند که به آن تعلق دارند.
۵	رابطه بین شبکه‌ها	اصالت عمل	جان دیویی (۱۹۵۲)	ارتباطات جمعی ابزار تغییرات اجتماعی است.
		شبکه‌های ارتباطی	جرج زیمل (۱۹۱۸)	هر فردی با قدرت ارتباطی خویش به افراد خاصی مرتبط می‌شود.

- بر این اساس، فرضیه اصلی به این صورت تدوین شد که شبکه‌های اجتماعی مجازی بر ارتکاب جرائم خشن تأثیر گذارند. همچنین، فرضیه‌های فرعی عبارت‌اند از:
- بین انتشار اطلاعات شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد.
  - بین به اشتراک‌گذاری اطلاعات کاربران و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد.
  - بین روابط درون شبکه‌ای کاربران و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد.
  - بین تغییر نگرش کاربران توسط شبکه‌های اجتماعی و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد.
  - بین هم‌نوایی درون‌گروهی کاربران و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر در زمره پژوهش‌های کاربردی قرار دارد و براساس چگونگی به دست آوردن داده‌های مورد نیاز نیز می‌توان آن را جزء پژوهش‌های توصیفی (غیر آزمایشی) و از نوع همبستگی محسوب کرد. با توجه به اینکه پژوهش حاضر به دنبال شناسایی رابطه شبکه‌های اجتماعی مجازی با ارتکاب جرائم خشن است، روش پژوهش، پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش عبارت است از کارشناسان و صاحب‌نظران پلیس آگاهی و پلیس فتای فرماندهی انتظامی تهران بزرگ که براساس جدول کرجسی مورگان تعداد ۲۰۱ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب و به روش تصادفی طبقه‌ای ساده نمونه‌گیری انجام شد. ابزار پژوهش، پرسش‌نامه محقق ساخته با طیف در مقیاس لیکرت (۵ گزینه‌ای) است. برای سنجش روایی پرسش‌نامه مورد استفاده، دو آزمون روایی محتوا و روایی ساختار مورد استفاده قرار گرفت. از آنجا که انتخاب گویه‌های پرسش‌نامه، براساس ادبیات صورت گرفته و همه آن‌ها به‌وسیله تحقیقات معتبر مورد پشتیبانی قرار گرفته‌اند، ابزار اندازه‌گیری، دارای روایی محتوای لازم است. همچنین، در حین و پس از طراحی پرسش‌نامه، نظرات کارشناسان نیز در این ارتباط مورد توجه قرار داده شد. همچنین، برای تعیین روایی ساختار، پرسش‌نامه در اختیار ۲۰ نفر از کارشناسان متخصص قرار داده شد تا در خصوص پرسش‌نامه اظهار نظر کنند. بعد از بررسی‌های به عمل آمده و اصلاحات پرسش‌نامه، روایی آن مورد تأیید قرار گرفت. برای محاسبه پایایی پرسش‌نامه، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. مقدار آلفای کرونباخ به کمک نرم‌افزار ۰/۸۹ به دست آمد که این ضریب مطلوب است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های کلموگروف اسمیرنوف و آزمون تی (در صورت نرمال بودن جامعه) یا آزمون رتبه‌های علامت‌دار ویلکاکسون (در صورت نرمال نبودن جامعه) و از آزمون فریدمن استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

براساس اطلاعات جمعیت‌شناختی، ۵۱/۲ درصد پاسخ‌دهندگان را مردان و ۴۸/۸ درصد پاسخ‌دهندگان را زنان تشکیل داده بودند. بیش‌ترین توزیع فراوانی در گروه سنی ۲۰ الی ۳۰ سال و کمترین توزیع فراوانی در گروه ۴۱ الی ۵۰ سال با درصد فراوانی به ترتیب ۴۰/۹ و ۸/۳ است. ۶۸/۸ درصد افراد دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد هستند که

دارای بیشترین فراوانی است و کمترین فراوانی مربوط به دکتری تخصصی با ۳۱/۲ درصد است.

آزمون فرضیه‌ها: برای آزمون فرضیه‌ها، از آزمون مقایسه میانگین (تی استیودنت) و در صورت نرمال نبودن جامعه از مقایسه میانه (رتبه‌های علامت‌دار ویلکاکسون) استفاده شد. فرضیه فرعی یک: بین توان انتشار اطلاعات شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد.

جدول ۲- نتایج آزمون کلموگروف اسمیرنوف (متغیر توان انتشار اطلاعات شبکه‌های اجتماعی مجازی)

تعداد	پارامترهای توزیع نرمال		بیشترین تفاوت‌ها			مقدار تقریبی احتمال (دوطرفه)
	میانگین	انحراف استاندارد	قدر مطلق	مثبت	منفی	
۲۰۱	۳/۵۱۵	۱/۰۹۱	۰/۳۵۶	۰/۳۱۲	-۰/۳۲۲	۰/۰۰۰

با توجه به نرمال نبودن داده‌ها، به جای آزمون تی استیودنت معادل ناپارامتری آن آزمون رتبه‌های علامت‌دار ویلکاکسون به کار گرفته شد. نتایج آزمون رتبه‌های علامت‌دار ویلکاکسون به کمک نرم‌افزار آماری «مینی‌تب» در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳- آزمون رتبه‌های علامت‌دار ویلکاکسون

توان انتشار اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی		تعداد نمونه برای آزمون		مقدار احتمال	میان‌محاسبه شده
بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	۰/۰۰۰	۳/۷
۰/۵۲۹	۱/۳۸۲	۲/۶۲۱	۳/۳۷۸	۲/۰۵۷	۳/۵۱۵

چون در اینجا مقدار احتمال برابر صفر است که کمتر از ۰/۰۱ است، لذا فرض صفر با اطمینان ۹۹ درصد رد می‌شود و میانه بزرگ‌تر مساوی ۳ است. پس فرضیه اول اثبات و بین توان انتشار اطلاعات شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود داشته و بر ارتکاب جرائم خشن اثرگذار است.

فرضیه فرعی دو: بین به اشتراک‌گذاری اطلاعات کاربران و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد.

جدول ۴- آزمون کلموگروف اسمیرنوف (متغیر به اشتراک‌گذاری اطلاعات کاربران در شبکه‌های اجتماعی)

تعداد	پارامترهای توزیع نرمال		بیشترین تفاوت‌ها			مقدار تقریبی احتمال (دوطرفه)
	میانگین	انحراف استاندارد	قدر مطلق	مثبت	منفی	
۲۰۱	۳/۵۷۵	۱/۰۰۰	۰/۳۱۸	۰/۱۷۷	-۰/۳۲۹	۰/۰۰۰

با توجه به نرمال نبودن جامعه، آزمون ویلکاکسون انجام شد.

جدول ۵- آزمون رتبه‌های علامت‌دار ویلکاکسون

به اشتراک‌گذاری اطلاعات کاربران		تعداد نمونه برای آزمون		مقدار احتمال		میان‌محاسبه شده	
		۲۰۱		۰/۰۰۰		۳/۷	
بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین		
۰/۳۴۶	۱/۱۶۵	۲/۸۰۴	۳/۳۴۱	۲/۳۴۱	۳/۵۷۷		

چون در اینجا مقدار احتمال برابر صفر است که کمتر از $0/01$ است، فرض صفر با اطمینان ۹۹ درصد رد می‌شود و میان‌بزرگ‌تر مساوی ۳ است، پس فرضیه دوم اثبات و بین به اشتراک‌گذاری اطلاعات کاربران در شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود داشته و بر ارتکاب جرائم خشن اثرگذار است.

فرضیه فرعی سوم: بین روابط درون‌شبکه‌ای کاربران و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد.

جدول ۶- آزمون کلموگروف اسمیرنف (متغیر روابط درون‌شبکه‌ای کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی)

تعداد	پارامترهای توزیع نرمال		بیشترین تفاوت‌ها			مقدار تقریبی احتمال (دوطرفه)
	میانگین	انحراف استاندارد	قدر مطلق	مثبت	منفی	
۲۰۱	۳/۵۶۳	۰/۸۹۹	۰/۲۱۴	۰/۱۶۶	-۰/۲۱۱	۰/۰۰۰
				اسمیرنف	Z کلموگروف	مقدار تقریبی احتمال (دوطرفه)
				۳/۰۶۶	۳/۰۶۶	۰/۰۰۰

با توجه به نرمال نبودن جامعه آزمون ویلکاکسون انجام شد.

جدول ۷- آزمون رتبه‌های علامت‌دار ویلکاکسون

روابط درون‌شبکه‌ای کاربران		تعداد نمونه برای آزمون		مقدار احتمال		میان‌محاسبه شده	
		۲۰۱		۰/۰۰۰		۳/۶	
بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین		
۰/۳۴۶	۱/۴۳۹	۳/۲۴۸	۳/۲۳۴	۱/۶۲۹	۳/۵۶۳		

چون در اینجا مقدار احتمال برابر صفر است که کمتر از $0/01$ است، لذا فرض صفر با اطمینان ۹۹ درصد رد می‌شود و میان‌بزرگ‌تر مساوی ۳ است، پس فرضیه سوم به اثبات رسید. به این معنی که بین روابط درون‌شبکه‌ای کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی چهارم: بین تغییر نگرش کاربران توسط شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد.

جدول ۸- آزمون کلموگروف اسمیرنف (متغیر تغییر نگرش کاربران توسط شبکه‌های اجتماعی مجازی)

تعداد	پارامترهای توزیع نرمال		بیشترین تفاوت‌ها			مقدار تقریبی احتمال (دوطرفه)
	میانگین	انحراف استاندارد	قدر مطلق	مثبت	منفی	
۲۰۱	۳/۴۱۱	۱/۰۶۶	۲/۱۱	۰/۱۶۸	-۰/۲۰۴	۰/۰۰۰
				اسمیرنف	Z کلموگروف	مقدار تقریبی احتمال (دوطرفه)
				۳/۰۱۹	۳/۰۱۹	۰/۰۰۰

با توجه به نرمال نبودن جامعه، آزمون ویلکاکسون انجام شد.

جدول ۹ - آزمون رتبه‌های علامت‌دار ویلکاکسون

تغییر نگرش کاربران		تعداد نمونه برای آزمون		مقدار احتمال		میان‌ه محاسبه شده	
بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین	۲/۵	۳/۴۱۱
۰/۰۷۹	۲/۳۳۱	۲/۷۱۲	۳/۳۱۲	۱/۶۷۸	۳/۴۱۱	۲/۵	۳/۴۱۱

چون در اینجا مقدار احتمال برابر صفر است که کمتر از $0/01$ است، لذا فرض صفر با اطمینان ۹۹ درصد رد می‌شود و میان‌ه بزرگ‌تر مساوی ۳ است و فرضیه چهارم ما به اثبات می‌رسد. پس شبکه‌های اجتماعی مجازی با ایجاد تغییر نگرش در کاربران بر ارتکاب جرائم خشن تأثیرگذار هستند.

فرضیه فرعی پنجم: بین هم‌نوابی درون‌گروهی کاربران و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد.

جدول ۱۰ - آزمون کلموگروف اسمیرنف (متغیر هم‌نوابی درون‌گروهی کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی)

تعداد	پارامترهای توزیع نرمال		بیشترین تفاوت‌ها			مقدار تقریبی احتمال (دوطرفه)
	میانگین	انحراف استاندارد	قدر مطلق	مثبت	منفی	
۲۰۱	۳/۴۵۹	۱/۰۶۱	۰/۲۱۶	۰/۱۵۷	-۰/۲۱۴	۰/۰۰۰
				اسمیرنف	Z کلموگروف	۳/۴۱۵

با توجه به نرمال نبودن جامعه، آزمون ویلکاکسون انجام شد.

جدول ۱۱ - آزمون رتبه‌های علامت‌دار ویلکاکسون

هم‌نوابی درون‌گروهی کاربران		تعداد نمونه برای آزمون		مقدار احتمال		میان‌ه محاسبه شده	
بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین	۳/۶	۳/۴۵۹
۰/۴۱۹	۱/۲۲۹	۲/۸۱۹	۳/۵۵۱	۱/۹۶۰	۳/۴۵۹	۳/۶	۳/۴۵۹

چون در اینجا مقدار احتمال برابر صفر است که کمتر از $0/01$ است، لذا فرض صفر با اطمینان ۹۹ درصد رد می‌شود و میان‌ه بزرگ‌تر مساوی ۳ است. پس فرضیه پنجم به اثبات می‌رسد؛ بنابراین بین هم‌نوابی درون‌گروهی کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود داشته و بر ارتکاب جرائم تأثیرگذار است.

برای اولویت‌بندی هریک از متغیرهای، توان انتشار اطلاعات، اشتراک اطلاعات، روابط درون‌شبکه‌ای کاربران، تغییر نگرش کاربران و هم‌نوابی درون‌گروهی از آزمون فریدمن استفاده شد.

جدول ۱۲ - رتبه‌بندی متغیرها

رتبه	میانگین رتبه	متغیرها	ردیف
اول	۳/۵۷۶	اشتراک اطلاعات	۱
دوم	۳/۵۶۱	روابط درون شبکه‌ای	۲
سوم	۳/۵۲۰	توان انتشار اطلاعات	۳
چهارم	۳/۴۵۵	همنوایی درون گروهی	۴
پنجم	۳/۴۰۹	تغییر نگرش کاربران	۵

براساس نتایج جدول ۱۲، به ترتیب متغیرهای اشتراک اطلاعات، روابط درون شبکه‌ای کاربران، توان انتشار اطلاعات، همنوایی درون گروهی و تغییر نگرش کاربران در اولویت اهمیت قرار دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، ارتباط بین ارتکاب جرائم خشن و شبکه‌های اجتماعی مجازی از طریق تأیید هریک از فرضیه‌های فرعی ثابت شد. بدین ترتیب که در فرضیه اول پژوهش، رابطه بین توان انتشار اطلاعات شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن اثبات شد. این موضوع همان‌طور که در مبانی نظری پژوهش بررسی شد، از طریق پیمایش در جامعه آماری این پژوهش نیز به اثبات رسید. در فرضیه دوم پژوهش، رابطه بین به اشتراک‌گذاری اطلاعات کاربران در شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن اثبات شد. این موضوع همان‌طور که در مبانی نظری پژوهش بررسی شد، از طریق پیمایش در جامعه آماری نیز به اثبات رسید. همچنین، در فرضیه سوم پژوهش، رابطه بین روابط درون شبکه‌ای کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن اثبات شد. این موضوع همان‌طور که در مبانی نظری پژوهش بررسی شد، از طریق پیمایش در جامعه آماری نیز به اثبات رسید. در فرضیه چهارم پژوهش، رابطه بین ایجاد تغییر نگرش در کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن اثبات شد. این موضوع همان‌طور که در مبانی نظری پژوهش بررسی شد، از طریق پیمایش در جامعه آماری نیز به اثبات رسید. در نهایت، در فرضیه پنجم پژوهش، رابطه بین همنوایی درون گروهی کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن اثبات شد. این موضوع همان‌طور که در مبانی نظری پژوهش بررسی شد، از طریق پیمایش در جامعه آماری پژوهش نیز به اثبات رسید.

در این میان، به اشتراک‌گذاری اطلاعات به‌عنوان مؤثرترین متغیر شناخته شد که بیانگر تأثیرگذاری عمیق و گسترده شبکه‌های اجتماعی بر تغییر نگرش، احساس و رفتار کاربران از طریق به اشتراک‌گذاری اطلاعات است که در موضوع ارتکاب جرائم به‌ویژه جرائم خشن، به‌عنوان یک رفتار ناپه‌نجا نیز مؤثر خواهد بود. بدین ترتیب که شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فضاها و مکان‌هایی که افکار و عقاید افراد باهم به اشتراک گذاشته می‌شود، می‌توانند با ایجاد تغییرات معنادار بر ارتکاب جرائم تأثیرگذار باشند.

براساس تحلیل‌های صورت گرفته، می‌توان نتیجه گرفت که متغیر به اشتراک‌گذاری اطلاعات بیشترین تأثیر و متغیر تغییر نگرش کاربران که یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها است، کمترین تأثیر را با اختلاف چند درصدی دارد. همچنین، شبکه‌های اجتماعی مجازی، می‌توانند در صورت نبود فرهنگ‌سازی و آموزش‌های لازم، تغییر رفتار را راحت‌تر سازمان‌دهی و مدیریت کرده و منشأ ایجاد جرائم خشن در جامعه هدف شوند. علاوه بر این، شبکه‌های اجتماعی متوقف‌شدنی نیستند. شبکه‌ها روز به روز قوی‌تر و هوشمندتر می‌شوند و طرفدارانشان روز به روز افزایش می‌یابند که لزوم توجه جدی به آن‌ها را گوشزد می‌کند؛ زیرا آینده از آن شبکه‌های اجتماعی مجازی قلمداد شده و چالش اصلی دولت‌های امروزی در حوزه بسترسازی آسیب‌های اجتماعی و جرائم محسوب خواهند شد.

مقایسه نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش کوهی (۱۳۹۰)، مبنی بر اینکه شبکه‌های اجتماعی مجازی با توان بالقوه خود می‌توانند منشأ تهدید باشند، هم‌سو است. یافته‌های پژوهش حاضر همچنین با یافته‌های تحقیق یاسمی‌نژاد، آزادی و آمویی (۱۳۹۰) در اینکه شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی به دلیل قدرتمند بودن در عرصه اطلاع‌رسانی می‌توانند امنیت اجتماعی را مورد تهدید قرار دهند و بخش عمده‌ای از جرائم مربوط به حوزه رایانه، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی است، هم‌سو است. علاوه بر این، یافته‌های تحقیق حاضر با یافته‌های تحقیق قاسمی (۱۳۹۱) مبنی بر گسترش روزافزون شبکه‌های اجتماعی مجازی، تضعیف پیوندهای سنتی، تأثیرگذاری بر نگرش‌ها و رفتار شهروندان، کاهش همدلی، احساس تعلق ملی و انسجام اجتماعی توسط شبکه‌های اجتماعی مجازی، هم‌سو است.

پیشنهادها

- با توجه به برقراری ارتباط متقابل بین کنشگران شبکه‌های اجتماعی، برای رسیدن به یک درک مشترک، لازم است با بررسی و تحلیل مستمر شبکه‌های اجتماعی مجازی به صورت دوره‌ای و منظم در مراکز دانشگاهی و علمی و پژوهشی، تأثیرات نابهنجار آن‌ها استخراج و به کاربران اطلاع‌رسانی شود.
- با توجه به کارکردهای همگرایی، خرد جمعی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، ابزاری، رسانه‌ای و منبع شبکه‌های اجتماعی شناخت و هدایت کاربران توانمند شبکه‌های اجتماعی مجازی، باعث توانمندتر شدن سازمان‌های متولی فرهنگ‌سازی و غنی‌تر شدن محتواهای این شبکه‌ها خواهد شد.
- برای بهره‌برداری از ویژگی به اشتراک‌گذاری و بسیج‌کنندگی شبکه‌های مجازی، لازم است با طراحی و سازمان‌دهی گروه‌های تولید محتوا از ظرفیت‌های مختلف اجتماعی از طریق نهادهای مختلف جامعه به‌ویژه جوانان در برابر محتواهای خشونت‌آمیز استفاده شود.
- کارکردهای معرفت‌سازی، تولید، ابداع، نشر و نگهداری ایده‌ها و انگاره‌سازی شبکه‌های مجازی از طریق اطلاع‌رسانی گسترده و آگاهی‌رسانی عمومی در سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی مدنظر قرار گیرد.
- به منظور تقویت قدرت ارتباطی افراد، زمینه عضویت افراد در شبکه‌های اجتماعی مجازی بومی از طریق رسانه ملی تبلیغ شود.
- با توجه به تأثیرپذیری افراد از گروه‌هایی که به آن تعلق دارند، شناسایی شبکه‌های اجتماعی مجازی خشونت‌گرا و تلاش برای اصلاح و حذف آن‌ها از طریق حضور مستمر و رصد هوشیارانه شبکه‌های اجتماعی مجازی در پلیس‌های تخصصی مرتبط در ناجا پیشنهاد می‌شود.
- طراحی و راه‌اندازی «شبکه اجتماعی مجازی قوامین» به عنوان شبکه مجازی اختصاصی پلیس به منظور برقراری ارتباط دوسویه با شهروندان و تلاش برای افزایش دانش و آگاهی‌های انتظامی آحاد جامعه در خصوص جرائم خشن.
- تخصیص اعتبار ویژه برای پژوهش‌های انتظامی در حوزه شبکه‌های اجتماعی به منظور پشتیبانی علمی از دست‌اندرکاران.

منابع

منابع فارسی

- آذری، غلامرضا (۱۳۸۴). *مقدمه‌ای بر اصول و مبانی ارتباطات (انسانی - جمعی)*. تهران: اداره کل آموزش سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.
- بل، دیوید (۱۳۸۹). *درآمدی بر فرهنگ‌های سایبر (مسعود کوثری و حسین حسینی، مترجمان)*. تهران: جامعه‌شناسان.
- خسروجردی، شاهرخ (۱۳۹۳). *بررسی میزان تأثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی اینترنتی بر نگرش شهروندان تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم انتظامی امین.
- رضانی، رضا (۱۳۸۹). *جرائم خشن، آفت اعتماد و سرمایه اجتماعی*. روزنامه رسالت. ۲۲ (۷۱۸۲)، ص ۱۲. بازیابی از:
<http://www.magiran.com/ppdf/nppdf/2829/p0282971820061.pdf>
- رئیسی، جمال (۱۳۸۲). *جوانان و ناهنجاری‌های رفتاری*. فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی (ره). ۱۰ (۲۱)، صص ۱۳۵-۱۵۷. بازیابی از:
<http://yon.ir/5j1u0>
- زارع، بیژن و زندی لک، علی‌اکبر (۱۳۹۰). *مطالعه رابطه سطح توسعه یافتگی اقتصادی - اجتماعی با میزان جرائم خشن در بین استان‌ها*. *مجله مطالعات اجتماعی ایران*. ۵ (۳)، صص ۹۷-۱۲۵. بازیابی از:
www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=186748
- سلیمانی، فاطمه (۱۳۹۰). *جنگ نرم و ملاحظه‌های دفاعی - امنیتی: هدف‌ها و راهکارها*. مجموعه مقالات جنگ نرم در عرصه دفاع ملی. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- شارع‌پور، محمود (۱۳۸۶). *تأثیر ویژگی‌های فضای شهری بر پیشگیری از جرم و آسیب‌های اجتماعی*. مجموعه مقالات نخستین همایش علمی-کاربردی ارتقای امنیت اجتماعی. گرگان.
- صدیق سروسستانی، رحمت‌الله (۱۳۸۷). *آسیب‌شناسی اجتماعی*. تهران: انتشارات سمت.
- ضیایی‌پرور، حمید (۱۳۸۸). *بررسی نفوذ شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان کاربران ایرانی*. *فصلنامه رسانه*. ۲۰ (۴)، صص ۲۳-۴۲. بازیابی از:
<http://yon.ir/9KN89>
- عاقلی کهنه شهری، لطفعلی و امامقلی‌پور، سارا (۱۳۸۱). *تأثیر عوامل اقتصادی - اجتماعی بر وقوع جرائم خشن (مطالعه موردی؛ قتل عمد)*. *فصلنامه کارآگاه*. ۱ (۱)، صص ۲۲-۳۸. بازیابی از:
<http://yon.ir/vZI8j>

- عباسی قادی، مجتبی و خلیلی کاشانی، مرتضی (۱۳۹۰). تأثیر اینترنت بر هویت ملی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- علمی، محمود؛ تیغ‌زن، خدیجه و باقری، ربابه (۱۳۹۰). تبیین میزان شیوع خشونت و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن (مطالعه موردی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه و پسرانه عجب‌شیر). برگزیده مجموعه مقالات دومین همایش جامعه‌ایمن. صص ۱۶۳-۱۷۵.

بازیابی از: <http://www.sid.ir/FileServer/JF/6008613870102>

- قاسمی، وحید؛ عدلی‌پور، صمد و کیانپور، مسعود (پاییز و زمستان ۱۳۹۱). تعامل در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و تأثیر آن بر هویت دینی جوانان (مطالعه موردی فیس بوک و جوانان شهر اصفهان). فصلنامه دین و ارتباطات. ۱۹(۲)، صص ۵-۳۶.

بازیابی از: <http://yon.ir/bbheO>

- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰). عصر اطلاعات؛ ظهور جامعه شبکه‌ای (جلد اول) (احد علیقلیان و افشین خاکباز، مترجمان). تهران: طرح نو.

- کوهی، رضا (۱۳۹۰). الزامات پدافند غیرعامل در برابر تهدیدات شبکه‌های اجتماعی مجازی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته پدافند غیرعامل. دانشگاه علوم و فنون فارابی.

- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸). تجدد و تشخیص (ناصر موفقیان، مترجم). تهران: نشر نی.

- لیبی، محمد مهدی (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی جرائم خشن. تهران: نقد افکار.

- مشکاتی، محمدرضا و مشکاتی، زهراسادات (۱۳۸۱). سنجش تأثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان. مجله انجمن جامعه‌شناسی، ۴(۲)، صص ۳-۲۵.

بازیابی از: <http://www.sid.ir/FileServer/JF/6461381V0201>

- مک کوئیل، دنیس (۱۳۸۲). درآمدی بر نظریه ارتباطات جمعی (پرویز اجلالی، مترجم). تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.

- منتظر قائم، مهدی و تانار، عبدالعزیز (۱۳۸۴). اینترنت، سرمایه اجتماعی و گروه‌های خاموش. فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات. ۴(۱)، صص ۲۲۳-۲۶۰.

بازیابی از: <http://www.magiran.com/p536164>

- مهدی‌زاده، سید محمد (۱۳۸۹). نظریه‌های رسانه؛ اندیشه‌های رایج و دیدگاه‌های انتقادی. تهران: نشر همشهری.

- مولانا، حمید (۱۳۸۴). اطلاعات و ارتباطات جهان؛ مرزهای نو در روابط بین‌الملل (اسدالله آزاد، محمد حسن‌زاده و مریم اخوتی، مترجمان). تهران: نشر کتابدار.

- هابرماس، یورگن (۱۳۸۴). *نظریه کنش ارتباطی* (کمال پولادی، مترجم). تهران: انتشارات روزنامه ایران.

- یاسمی‌نژاد، عرفان؛ آزادی، اکرم و آمویی، محمدرضا (۱۳۹۰). فضای مجازی، امنیت اجتماعی و راهبردها. *همایش ملی صنایع فرهنگی و نقش آن در توسعه پایدار*.

منابع انگلیسی

- Ayres, Robert L. (1998). *Crime and Violence as Development Issues in Latin America and the Caribbean*. Washington D.C: World Bank.
- Bell, D.; Kennedy, B. (2000). *The Cybercultures Reader*. London: Rutledge.
- Bell, Daniel (1979). *The Social Framework of the Information Society*. in Dertouzous and Moses. Pp 163-211.
- Bessant, Judith, Hil, Richard, Watt, Rob, and Webber, Ruth, (1999). *Thinking the Problem of Youth Violence and Families*. Australian Institute of Criminolog.
- Castells, Manuel (1997). *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-Regional process*. Oxford: Blacwell.
- Englander, Elizabeth Kandel (2008). *Understanding Violence*. London: Taylor & Francis e- Library.
- Petit, Christine (2004). *Social Movement Networks in Internet Discourse*, Presented at the annual meetings of the American Sociological Association, San Francisco.
- Rasulo, margherita (2006). *The role of participant discourse*. In online community formation. Università degli studi di Napoli Federico II, Facoltà, Disienze Politiche.

